

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

5.1 บทสรุป

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับปัจจุบันมุ่งคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของพลเมือง โดยได้รับความเท่าเทียมกันของประชาชนในรัฐ ประชาชนชาวไทยต้องได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญเสมอกัน ไม่ว่าจะเป็นผู้ต้องโทษจำคุกหรือบุคคลทั่วไปก็ตาม การรับรองคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคล ซึ่งย่อมรวมถึงผู้ต้องโทษจำคุกด้วยเช่นกัน และการรับรองการใช้อำนาจโดยองค์กรของรัฐที่ต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิและเสรีภาพของบุคคล โดยเฉพาะการบริการงานราชทัณฑ์ที่ต้องปฏิบัติอย่างเป็นธรรมและใช้อำนาจภายใต้สิทธิตามรัฐธรรมนูญอย่างเคร่งครัด และปัจจุบันแนวคิดของประชาคมโลกได้ยอมรับและให้ความสำคัญกับหลักความเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคล รวมถึงยอมรับสิทธิของผู้ต้องขังว่าเป็นสิทธิมนุษยชนประเภทหนึ่งซึ่งนำไปสู่การรับรองสิทธิต่างๆ ที่ผู้ต้องขังพึงได้รับไว้ในสาส์นรับรองสิทธิระหว่างประเทศหลายฉบับ โดยเฉพาะข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติสำหรับปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง

ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีนั้น ย่อมได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550 มาตรา 39 ที่ได้วางหลักไว้ว่า “ในคดีอาญาต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด ก่อนมีคำพิพากษาถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิด จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนผู้กระทำความผิดมิได้” เนื่องจากผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดียังเป็นผู้บริสุทธิ์ตามที่รัฐธรรมนูญได้ให้ความคุ้มครอง ฉะนั้นรัฐจะปฏิบัติต่อเขาเสมือนนักโทษเด็ดขาดไม่ได้ และในชีวิตความเป็นอยู่ควรต้องให้เป็นไปตามปกติธรรมดาให้มากที่สุดเสมือนบุคคลทั่วไปที่ไม่มีได้กระทำความผิด

ในการใช้เครื่องพันธนาการต่อผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีนั้น เป็นการล่วงละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เป็นการกระทำที่เป็นการทรมาน ทารุณกรรม และเป็นการลงโทษด้วยวิธีการโหดร้าย ไร้มนุษยธรรม ซึ่งผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีไม่ควรได้รับการปฏิบัติเยี่ยงสัตว์หรือสิ่งของ แต่ในทางตรงกันข้ามรัฐต้องให้ความเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีต้องได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกันจากรัฐ ไม่เลือกปฏิบัติ และรัฐไม่อาจปฏิเสธความเป็นกลางหรือความเป็นธรรมด้วยการละเลยเพิกเฉย แต่ต้องให้ความคุ้มครองพวกเขาเหล่านั้น เพื่อให้สอดคล้องกับหลักความเสมอภาค และผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีย่อมมีสิทธิและเสรีภาพในชีวิต ร่างกาย ความคิดจิตใจ และความเป็นอยู่ ซึ่งถือเป็นสิทธิที่ติดมากับตัวของเขาทั้งหลายตั้งแต่เกิดมาเป็นคน โดยที่รัฐไม่อาจปฏิเสธความเป็นคนและศักดิ์ศรีความเป็นคนของเขาด้วยการกระทำที่เป็นการล่วงล้ำก้ำเกิน คุกคาม หรือละเมิดโดยการใส่เครื่องพันธนาการ อันเป็นการลดทอนสิทธิและเสรีภาพทางร่างกายโดยการจำกัดการเคลื่อนไหวและการเคลื่อนที่ ก่อให้เกิดความแตกต่างหรือสูญเสียสิทธิอันเป็นเสมือนองค์ประกอบของชีวิต จิตใจ และร่างกาย

ปัจจุบันกฎกระทรวงมหาดไทยที่ออกตามความในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 ในข้อ 25 ข้อ 26 และข้อ 28 ได้บัญญัติให้ “ตรวน” เป็นเครื่องพันธนาการชนิดหนึ่งที่สามารถใช้กับผู้ต้องขังได้ และยังได้มีการกำหนดลักษณะการใช้ตรวนกับผู้ต้องขัง โดยบัญญัติถึงขนาด เหตุผลในการจะใช้ และประเภทของผู้ต้องขังไว้ด้วย ซึ่งขัดกับหลักมาตรฐานสากลของการปฏิบัติต่อนักโทษที่กำหนดไว้อย่างชัดเจนว่า “ตรวน” จะใช้ในการจองจำนักโทษไม่ได้ และพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 มาตรา 14 เป็นบทบัญญัติที่ให้อำนาจแก่เจ้าหน้าที่เรือนจำในการสั่งใช้เครื่องพันธนาการต่อผู้ต้องขัง เป็นการใช้อำนาจในการพิจารณาว่าอะไรคือเหตุจำเป็น เมื่อใดเห็นเป็นการสมควร อันเป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อนและมีมุมมองที่แตกต่างกันในแต่ละบุคคล โดยเจ้าหน้าที่เรือนจำเป็นผู้มีอำนาจตัดสินใจอย่างอิสระที่จะเลือกกระทำการหรือไม่กระทำการตามที่กฎหมายกำหนด ซึ่งเจ้าหน้าที่เรือนจำไม่มีความรู้ในการตีความตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย และการใช้อำนาจในการใช้อำนาจตามเจตนารมณ์ของกฎหมายอย่างแท้จริง และในการใช้อำนาจดังกล่าวไม่สามารถตรวจสอบควบคุมได้ จึงทำให้เกิดความไม่ถูกต้องเป็นธรรมต่อผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี นอกจากนี้พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 และกฎกระทรวงมหาดไทยที่ออกตามความในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ดังกล่าวไม่มีบทบัญญัติในเรื่องการกำหนดระยะเวลาและการจำกัดการใช้เครื่องพันธนาการ ซึ่งตามกฎมาตรฐานสากลในการปฏิบัติต่อนักโทษได้บัญญัติให้ใช้เครื่องพันธนาการในระยะเวลาที่จำกัดและเท่าที่จำเป็นอย่างยิ่งเท่านั้น

การให้หลักประกันในการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีในเรื่องการใช้เครื่องพันธนาการ เป็นการให้การรับรองตามหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิและเสรีภาพ ความเสมอภาค และสิทธิมนุษยชน ซึ่งเป็นสิทธิที่พึงมีโดยเสมอกันตามรัฐธรรมนูญสิทธิที่ทุกคนมีอยู่ในฐานะเป็นมนุษย์ อันเป็นสิทธิที่เกิดจากมาตรฐานเพื่อความถูกต้อง ความเป็นธรรม และความยุติธรรม เพื่อการดำรงชีวิตได้อย่างมีศักดิ์ศรีมีโอกาสเท่าเทียมกัน เพราะมนุษย์ทุกคนเป็นมนุษย์โดย

อำนาจแห่งจิตวิญญาณของเขาเองมนุษย์มีคุณค่าอันมีลักษณะเฉพาะและเป็นคุณค่าที่มีความผูกพันอยู่กับความเป็นมนุษย์ ซึ่งผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีในฐานะที่เป็นมนุษย์ต้องได้รับคุณค่าดังกล่าว

5.2 ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ทำให้ได้ทราบถึงแนวคิดและทฤษฎีต่างๆ ตลอดจนขอบเขตการบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับการใช้เครื่องพันธนาการต่อผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี ก่อปรกกับการศึกษาทำให้ทราบว่าสิ่งที่สังคมจะดำรงอยู่ได้ด้วยความสะดวกสบาย จะต้องมีการควบคุมพฤติกรรมของสมาชิกในสังคม หากมีการกระทำผิดกฎเกณฑ์ดังกล่าวก็ต้องถูกลงโทษ ตามมาตรการที่กำหนดไว้ ซึ่งมาตรการในการลงโทษทางอาญาอย่างหนึ่งก็คือการลงโทษจำคุก และมาตรการในการใช้เครื่องพันธนาการเป็นกฎเกณฑ์อย่างหนึ่งของการลงโทษจำคุก และการใช้อำนาจในการใช้เครื่องพันธนาการจะต้องตกอยู่ภายใต้บังคับของกฎหมายเท่านั้น แต่ทั้งนี้การบัญญัติกฎหมายเกี่ยวกับการใช้เครื่องพันธนาการต่อผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีจะต้องมีความสอดคล้องกับหลักการตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย หลักกฎหมายขององค์การสหประชาชาติ และพันธกรณีระหว่างประเทศ ไม่ว่าจะเป็นหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ หลักสิทธิมนุษยชน หลักความเสมอภาค และหลักสิทธิและเสรีภาพ เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมต่อผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีมากที่สุด และนำไปสู่การแก้ไขกฎหมายให้เกิดความทันสมัยก้าวหน้าเทียบเท่านานาอารยประเทศ โดยผู้เขียนขอเสนอแนะดังต่อไปนี้

5.2.1 ยกเลิกการใช้เครื่องพันธนาการประเภท “ตรวน” โดยให้นำเครื่องพันธนาการที่มีความทันสมัยเข้ามาใช้แทนตรวน เช่น สายรัดข้อเท้าไว้กับเอว สายรัดข้อมือไว้กับเอว กุญแจข้อเท้า เพื่อให้สอดคล้องกับกฎหมายมาตรฐานขั้นต่ำในการปฏิบัติต่อนักโทษขององค์การสหประชาชาติ และคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีตามหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ทั้งนี้ต้องแก้ไขและเพิ่มเติมกฎกระทรวงมหาดไทย ที่ออกตามความใน มาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 ดังต่อไปนี้

1) แก้ไขกฎกระทรวงมหาดไทย ข้อ 25 ที่ออกตามความใน มาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 โดยยกเลิก (1) ตรวน ออกจากบทบัญญัติดังกล่าว และเปลี่ยนเป็น “สายรัดข้อเท้าไว้กับเอว” แทนเครื่องพันธนาการประเภทตรวน ดังนี้

ข้อ 25 เครื่องพันธนาการที่จะใช้แก่ผู้ต้องขังนั้น มี 4 ประเภท คือ

- (1) สายรัดข้อเท้าไว้กับเอว
- (2) กุญแจมือ
- (3) กุญแจเท้า

(4) โซ่ล่าม

2) ยกเลิกกฎกระทรวงมหาดไทย ข้อ 26 ที่ออกตามความใน มาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479

3) แก้ไขกฎกระทรวงมหาดไทย ข้อ 28 ที่ออกตามความใน มาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 โดยให้บัญญัติว่า “การใช้เครื่องพันธนาการกับผู้ต้องขังนั้น โดยปกติให้ใช้กุญแจเท้า เว้นแต่เห็นว่ามีเหตุจำเป็นหรือศาลได้มีคำพิพากษาให้ลงโทษจำคุกผู้ต้องขังนั้นตั้งแต่สามปีขึ้นไป หรือเป็นผู้ต้องขังในคดีอุกฉกรรจ์จะใช้สายรัดข้อเท้าไว้กับเอวก็ได้ เมื่อมีเหตุน่าเชื่อว่าผู้ต้องขังจะทำอันตรายต่อชีวิตหรือร่างกายผู้อื่น และเห็นว่าไม่มีทางอื่นที่จะป้องกันได้ดีกว่า ให้ใช้กุญแจมือหรือโซ่ล่ามเพิ่มขึ้นนอกจากสายรัดข้อเท้าไว้กับเอว หรือกุญแจเท้าได้ ในกรณีที่ต้องนำตัวคนต้องขังหรือคนฝากไปนอกเรือนจำ ถ้าจะใช้เครื่องพันธนาการให้ใช้กุญแจมือ เว้นแต่คนต้องขังในคดีอุกฉกรรจ์จะใช้สายรัดข้อเท้าไว้กับเอวหรือกุญแจเท้าก็ได้”

5.2.2 แก้ไขพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 มาตรา 14 ในอนุมาตรา 1 และอนุมาตรา 3 โดยให้ตัดคำว่า “น่าจะ” และคำว่า “เห็นเป็นการสมควร” ออกไป เพื่อไม่เปิดช่องให้อำนาจในการใช้ดุลพินิจของเจ้าหน้าที่กว้างเกินไป และบัญญัติหลักเกณฑ์การใช้ดุลพินิจของเจ้าหน้าที่ในการสั่งใช้เครื่องพันธนาการต่อผู้ต้องขัง เพื่อให้การใช้ดุลพินิจสามารถตรวจสอบและควบคุมได้ เจ้าหน้าที่ใช้อำนาจไปในทางที่เหมาะสมและพอดี ทำให้เกิดความเป็นธรรมในการใช้อำนาจ และลดปัญหาการใช้ดุลพินิจที่ผิดพลาดและไม่เป็นธรรมของเจ้าหน้าที่ ทั้งนี้ด้วยการแก้ไขและเพิ่มเติมพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 ดังต่อไปนี้

1) แก้ไขพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 มาตรา 14 ใน (1), (3) และ (4) โดยให้ตัดคำว่า “น่าจะ” และคำว่า “เห็นเป็นการสมควร” ออกไป ดังนี้

มาตรา 14 ห้ามมิให้ใช้เครื่องพันธนาการแก่ผู้ต้องขังเว้นแต่

- (1) เป็นบุคคลที่พยายามทำอันตรายต่อชีวิต หรือร่างกายของตนเองหรือผู้อื่น
- (2) เป็นบุคคลวิกลจริต หรือจิตไม่สมประกอบ อันอาจเป็นภัยอันตรายต่อผู้อื่น
- (3) เป็นบุคคลที่พยายามหลบหนีการควบคุม
- (4) เมื่อถูกคุมตัวไปนอกเรือนจำเจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่ควบคุมเห็นเป็นการจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องใช้เครื่องพันธนาการ

(5) เมื่อรัฐมนตรีสั่งว่าเป็นการจำเป็นต้องใช้เครื่องพันธนาการเนื่องจากสภาพของเรือนจำหรือสภาพการณ์ของท้องถิ่น ภายใต้บังคับอนุมาตรา (4) และ (5) แห่งมาตรานี้ ให้พัศดีเป็นเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจที่จะสั่งให้ใช้เครื่องพันธนาการแก่ผู้ต้องขังและที่จะเพิกถอนคำสั่งนั้น

เมื่อตัดคำดังกล่าวออกไปแล้วการใช้ดุลพินิจในเรื่องดังกล่าวของเจ้าหน้าที่จะต้องเห็นว่าบุคคลนั้นมีพฤติการณ์ว่าจะกระทำการแล้วหรือกระทำลงแล้วแต่ไม่บรรลุผล เพื่อไม่เปิดช่องให้การใช้ดุลพินิจของเจ้าหน้าที่กว้างเกินไป

2) บัญญัติหลักเกณฑ์การใช้ดุลพินิจของเจ้าหน้าที่ในการสั่งใช้เครื่องพันธนาการต่อผู้ต้องขัง โดยออกเป็นกฎหรือระเบียบการปฏิบัติภายในของกรมราชทัณฑ์ เช่น ระเบียบการปฏิบัติเรื่องการใช้ดุลพินิจในการสั่งใช้เครื่องพันธนาการต่อผู้ต้องขัง เป็นต้น เพื่อให้การใช้ดุลพินิจสามารถตรวจสอบและควบคุมได้ และลดปัญหาการใช้ดุลพินิจที่ผิดพลาดและไม่เป็นธรรมของเจ้าหน้าที่

5.2.3 กำหนดเรื่องระยะเวลาและการจำกัดการใช้เครื่องพันธนาการต่อผู้ต้องขัง โดยบัญญัติเรื่องระยะเวลาและการจำกัดการใช้เครื่องพันธนาการไว้ในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 โดยเพิ่มมาตรา 14/1 มาตรา 14/2 และมาตรา 14/3 ดังต่อไปนี้

มาตรา 14/1 การใช้เครื่องพันธนาการต่อผู้ต้องขังให้ใช้ได้เท่าที่จำเป็นอย่างยิ่งเท่านั้น และไม่น้อยเกินกว่า 24 ชั่วโมง

มาตรา 14/2 การใส่เครื่องพันธนาการต่อผู้ต้องขังให้ใส่ได้ครั้งละไม่เกิน 12 ชั่วโมง ถ้ากรณีมีความจำเป็นอย่างยิ่งให้ขยายเวลาออกไปได้ครั้งละทุก 3 ชั่วโมง

มาตรา 14/3 การใช้เครื่องพันธนาการต่อผู้ต้องขังจะต้องผ่อนปรนตามระยะเวลา

ทั้งนี้ให้นำแผนแม่บทสิทธิมนุษยชนแห่งชาติฉบับที่ 2 ซึ่งทุกกระทรวง ทบวง กรม ต่างๆ ต้องนำไปปฏิบัติเป็นแนวทางในการกำหนดเรื่องนี้ เนื่องจากแผนดังกล่าวได้วางหลักการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพและหลักสิทธิมนุษยชนเพื่อให้หน่วยงานของรัฐทุกองค์กรนำมาใช้ในเรื่องของการบังคับใช้กฎหมาย การออกกฎหมาย หรือการตีความกฎหมาย

5.2.4 ให้มีการบัญญัติกรณีเรื่องผู้ต้องขังที่ถูกใส่เครื่องพันธนาการเป็นระยะเวลานาน เพื่อคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังจากการที่ถูกกระทำทรมานเป็นระยะเวลานาน ทั้งนี้ต้องกำหนดเรื่องตรวจสอบเยี่ยมจากเจ้าหน้าที่ทางการแพทย์ ให้บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 โดยเพิ่มมาตรา 14/4 ดังต่อไปนี้

มาตรา 14/4 กรณีผู้ต้องขังที่ถูกใส่เครื่องพันธนาการเป็นระยะเวลานาน ให้มีเจ้าหน้าที่ทางการแพทย์เข้าเยี่ยมโดยไม่ชักช้า หรือต้องเข้าเยี่ยมทุกวัน

5.2.5 ให้กำหนดแนวทางในการปฏิบัติเรื่องกรณีผู้ต้องขังออกนอกเรือนจำเพื่อไปเข้าสู่กระบวนการพิจารณาของศาล ให้ใช้เครื่องทุ้มเข้ามาปิดบังเครื่องพันธนาการ และถอดเครื่องพันธนาการออกก่อนที่ผู้ต้องขังจะปรากฏตัวต่อหน้าศาล เพื่อให้เกิดภาพลักษณ์ที่ดีขึ้นเมื่อออกสู่สาธารณชน และไม่เป็นที่หวาดกลัวต่อผู้ที่พบเห็น

5.2.6 ให้หน่วยงานราชการซึ่งมีหน้าที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ กรมราชทัณฑ์ นำเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาใช้ เช่น กล้องโทรทัศน์วงจรปิด วิทยุ หรือเครื่องมือสื่อสารต่างๆ เป็นต้น และจัดให้มีพนักงานเรือนจำตรวจตราในพื้นที่ล่อแหลม พื้นที่อันตราย พื้นที่เสี่ยงต่อการหลบหนี เพื่อหลีกเลี่ยงการใช้เครื่องพันธนาการต่อผู้ต้องขัง และให้ผู้ต้องขังได้รับผลกระทบทางด้านสิทธิและเสรีภาพน้อยที่สุด